

NAUCZANIE JĘZYKA ŁACIŃSKIEGO W NOWYM PROGRAMIE SZKOŁY ŚREDNIEJ

Decyzją Ministerstwa Oświaty i Wychowania z dnia 16 lipca 1981 r. został zatwierdzony do powszechnej realizacji nowy program języka łacińskiego dla liceum ogólnokształcącego o profilu klasycznym w wymiarze 15 godzin tygodniowo /klasy I i II po 3 godziny, III - 5 godzin i IV - 4 godziny/ i humanistycznym oraz matematyczno-przyrodniczym w wymiarze 8 godzin tygodniowo. Program opracował Zespół Pedagogiczny Języka Łacińskiego w składzie: prof.dr Maria Cytowska, prof.dr Jerzy Łanowski, dr Wanda Popiak, mgr Irena Borzymińska - Majowa, mgr Jan Lasocki, mgr Tamara Simla i mgr Jolanta Steckiewicz. Wydaje się, że Zespół nawiązał do uwag i postulatów, jakie kilka lat temu wyłoniła powszechna dyskusja w polskich środkach przekazu, w której wypowiedzieli się o pożytku i potrzebie łaciny ludzie różnych zainteresowań i profesji. Program zakłada ambitne "cele kształcenia i wychowania" chcąc zapewnić wyrównać braki i szkody, jakie powstały w kulturze naszego pokolenia z powodu niedoceniań łaciny na rzecz wykształcenia technicznego.

Warto przyjrzeć się tym celom nowego programu. "Język łaciński jako jeden z elementów wykształcenia ogólnego odgrywa powszechną rolę w nauczaniu i przygotowaniu młodzieży do pracy i ustawicznej edukacji. Znajomość języka łacińskiego:

- pozwala lepiej zrozumieć zjawiska języka ojczystego, którego fleksja i składnia ukształtowały się pod wpływem łaciny;
- ułatwia naukę języków nowożytnych dzięki możliwościom zrozumienia etymologii wielu wyrazów występujących w tych językach;
- budzi wrażliwość językową, wyrabia ścisłość wypowiedzi przez kształcenie umiejętności analizy językowej opartej na znajomości podstawowych zasad morfologii i składni łacińskiej;
- umożliwia poznanie kultury antycznej stanowiącej trwałą wartość

- w rozwoju kultury europejskiej a szczególnie polskiej;
- przyczynia się do gruntowniejszego rozumienia i opanowania terminologii naukowej oraz technicznej, opartej w szerokim zakresie na językach klasycznych, co ułatwia pracę w różnych zawodach i dyscyplinach naukowych;
- wyrabia postawę humanistyczną dzięki treściom ideowo-wychowawczym zawartym w tekstach - stwarza wiele okazji do wychowania aktywnych społecznie obywateli-patriotów.

Znajomość języka łacińskiego i kultury antycznej będzie dla uczniów wielką pomocą nie tylko na lekcji języka polskiego i historii, lecz również obudzi w nich wrażliwość estetyczną i zainteresowanie dla zjawisk artystycznych w różnych dziedzinach¹.

Zadanie języka łacińskiego jako przedmiotu nie odbiega na ogół od dotychczasowego. Chodzi o zaznajomienie uczniów z ok. 1000 słów i zwrotów łacińskich, przyswojenie niezbędnych elementów gramatyki w celu zrozumienia i tłumaczenia tekstów łacińskich przy pomocy słownika, wzbogacenie wiedzy o życiu i kulturze narodów starożytnych oraz o kształtowanie umiejętności kojarzenia poznanych wyrazów łacińskich z pochodzącymi od nich w języku polskim i innych językach.

Treści kształcenia i wychowania rozłożone na cztery klasy oparte są na tekstach preparowanych, adaptowanych i oryginalnych oraz poszerzone o czytanki polskie /nowość!/. Rozszerzono naukę o słownictwie, etymologii i grupach wyrazowych. Fleksja i składnia pozostają bez zmian, ale wprowadzono i rozbudowano bardzo pozytywnie ćwiczenia. Program podaje także "Zarys treści koła zainteresowań", który ukazuje możliwości pogłębienia treści kultury antycznej i doskonalenia języka w zakresie, np. bajki antycznej, teatru, architektury, inskrypcji itp. Przytacza się też przykładowe formy zajęć np. pogadanki z przeżroczkami, gry i zabawy językowe /zagadki, rebusy/, nauka piosenek, inscenizacja sztuk plastycznych.

Ambitny program znalazł swoją realizację w wydanych dotąd dwóch podręcznikach dla klasy pierwszej i drugiej, opracowanych przez

-----
1 Ministerstwo Oświaty i Wychowania. Instytut Programów Szkolnych, Język Łaciński. Program Liceum Ogólnokształcącego /Profil humanistyczny/, Warszawa 1981, 3.

Stanisława Wilczyńskiego i Teresę Zarych. W "Poradniku dla nauczyciela"² autorzy podkreślają trud przygotowania i przeprowadzenia licznych konsultacji z zespołem takich specjalistów, jak: prof. K.Kopeć, doc.dr hab. H.Myśliwiec i recenzentów: prof. dr M.Brożek, prof.dr Z.Cytowska, prof.dr J.Lanowski, prof.dr J.Wikariak, prof. Z.Kwiecińska i prof. Z.Sabiłło.

Poza dziewięćcioma czytankami polskimi, do których można zaliczyć także piękny wstęp autorów do podręcznika I klasy, nowością jest układ jednostki metodycznej, złożonej z czterech części: 1/ prostych zdań łacińskich wprowadzających w nowe zagadnienie gramatyczne /część A/, 2/ czytanki łacińskiej rozwijającej nowe zjawisko gramatyczne /część B/, 3/ liczniejszych sentencji łacińskich i 4/ ćwiczeń utrwalających. Nie sposób jest przytoczyć tu licznych, jakże bogatych w doświadczenie pedagogiczne objaśnień i wskazań w "Poradniku dla nauczyciela", ale uważam za konieczne uwypuklić przynajmniej w części A oraz w ćwiczeniach, wartości dydaktyczne, stanowiące cenną nowość podręczników.

A oto niektóre przykłady:

Indicativus i infinitivus activi i passivi w lekcji XII:³

a/ *Amicus me videt et salutat.*   b/ *Ego ab amico videor et salutor.*
Amicus te videt et salutat.   *Tu ab amico videris et salutaris.*

/następują przykłady kolejnych osób z tłumaczeniem polskim i podkreśleniem tłustym drukiem form biernych czasowników/

Puto pueros magistrum videre et salutare.

Puto magistrum a pueris videri et salutari.

Indicativus futuri I czasowników III i IV koniugacji w lekcji XXIV:⁴

Ego heri discebam, nunc disco, cras discam.

Tu heri discebas, nunc discis, cras disces /i dalsze przykłady/.

Si multa leges et audies, multa cognosces.

Indicativus i infinitivus perfecti activi w lekcji XXIX:⁵

Puer laborat. Puer heri laboravit.

Puerum laborare video. Puerum heri laboravisse scio /etc./

2 *Lectio Latina I. Poradnik dla nauczyciela, Warszawa 1983, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, s.43.*

3 *Lectio Latina dla klasy I Liceum Ogólnokształcącego, Warszawa 1983, s.43.*

4 *Tamże, 72.*

5 *Tamże, 84.*

Ćwiczenia wymagają od ucznia przemyślenia i spostrzegawczości, a nade wszystko dokładnego poznania i zrozumienia czytanki. Częste przekłady z polskiego na łacinę pozwalają sprawdzać osiągnięty poziom wiedzy. Ponadto w ćwiczeniach zawarte są liczne zagadnienia słownictwa i słowotwórstwa. I znów tylko niektóre przykłady:

Ćwiczenie 3 z lekcji IX:⁶ - Przetłumacz na język polski:

Videsne discipulos laborare? Gaudetisne Marcum bonum amicum esse?

Ćwiczenie 4 z tejże lekcji: Przetłumacz na język łaciński:

Uczniowie widzą, że nauczyciel się cieszy.

Nauczyciel sądzi, że uczeń myśli.

Cieszę się, że piękna książka podoba się uczniowi.

Ćwiczenie 3 z lekcji X⁷ - Odpowiedz na pytania:

Quis in Forum Romanum properat?

Cui magister de Foro Romano narrat?

Quid Forum Romanum ornat?

Ćwiczenie 4 z tejże lekcji: Przetłumacz następujące zdania na język łaciński, stosując dativus possessivus:

Chłopiec ma piękną książkę.

Pan ma wielu niewolników.

Dziewczynka ma wiele przyjaciółek.

Ćwiczenie 2 z lekcji XLII⁸ - Znając znaczenie przedrostków: ad, de, ex, in, inter oraz znaczenie czasownika pono /kładę/ przyporządkuj następującym czasownikom łacińskim jedno z niżej podanych znaczeń: appono /z adpono/, depono, impono /z inpono/, expono, interpono - wyłożyć, wystawić, nakładać, wkładać, przyłożyć, przystawić, odłożyć, złożyć, wstawić, umieścić między czymś.

Czytanki polskie będące fragmentami z dzieł wybitnych pisarzy polskich /Zieliński, Parandowski/ lub zagranicznych /Carpino i in./, rozbudzają ciekawość uczniów takimi tematami, jak: Latarnia na Rodos, akwedukty, szlak bursztynowy, kalendarz i zegary itp. Wcześniej zaś wprowadzone teksty oryginalne utworów poetyckich przygotowują ich

-----
6 Tamże, 34.

7 Tamże, 39.

8 Tamże, 114.

stopniowo do pełnego poznania zasad metryki łacińskiej:

- sentencje w heksametrze lub dystychu elegijnym,
- Bajki Fedrusa /Ezopa/ w trymetrze jambicznym,
- Carmina /Beatus ille/ Horacego w strofie jambicznej,
- Eneida /VI/ w heksametrze.

W składnię miast wprowadzono wiele nazw miast współczesnych np.: Berolinum,-i /Berlin/, Budapestinum,-i, Calisia,-ae, Cracovia,-ae, Posnania,-ae, Varsovia,-ae. W trudności ablativus absolutus wprowadza prosty a wymowny przykład:

Duobus litigantibus = $\left. \begin{array}{l} \text{cum} \\ \text{quoniam} \\ \text{si} \\ \text{quamquam} \end{array} \right\} \text{ duo litigant tertius gaudet}$

Już druga lekcja⁹ wprowadza bardzo jasno w budowę pojedynczego zdania łacińskiego oraz podkreśla znaczenie funkcyjne w zdaniu przypadków rzeczownika. Lekcja zaś czwarta pokazuje jasno i przykładowo przy pomocy pytań o podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawkę, okolicznik, jak powinna wyglądać poprawna analiza zdania, która bardzo ułatwia i doskonali technikę tłumaczenia.

Z powyższych rozważań można również wyciągnąć pożyteczne wnioski dla nauki języka łacińskiego w seminariach duchownych. Podręczniki trzech pierwszych klas pomagają w dobrym opanowaniu podstaw gramatyki i składni. W roku zaś czwartym zamiast lektury klasycznej należy wykorzystywać teksty biblijne i patrystyczne znajdujące się choćby w brewiarzu, o który nawet w dawnych wydaniach jest łatwo w każdym seminarium. Zasady metryki łacińskiej można ćwiczyć na hymnach, a łatwe teksty psalmów i ksiąg Starego Testamentu mogą stopniowo wprowadzać w trudniejszy język listów św. Pawła. Brewiarzowe lekcje patrystyczne i hagiograficzne to dalsza sposobność do zapoznania się zarówno z prozą artystyczną w homiliach Ojców Kościoła, jak i historyczną w biografiach świętych. Przemyslenia zespołu kompetentnych pedagogów w programie i w podręcznikach mogą być wreszcie pożytecznie wykorzystane również w postulowanym podręczniku do łaciny w wyższych seminariach duchownych.

Ks. Władysław Golis - Częstochowa

-----
9 Tamże, 13-14.

DE LINGUA LATINA
IN SCHOLIIS MEDIIS POLONORUM SECUNDUM RECENS PROGRAMMA DOCENDA
/Argumentum/

Hoc in brevissimo nuntio scripto, qui annuali sessione linguas classicas in Seminariis Superioribus docentium a. 1985 in Lublin fusius referebatur, de recenti programme docendi linguam Latinam in scholiis mediis a Polonorum Supremo Consilio Publicae Institutioni Praeposito constituto tractatur.